

Tortosa

Festa del Renaixement. La presència de la impremta a la capital ebrenca durant l'edat moderna va ser un indicador de la vitalitat cultural que va viure en aquest període

Reproducció de la impremta de Gutenberg, a la plaça dels Dolors, durant aquests dies de la Festa del Renaixement. FOTO: J. REVILLAS

Tortosa, una de les primeres ciutats del país amb impremta

Reportatge

MARINA PALLÀS CATURLA
TORTOSA

Quan Gutenberg perfecciona els tipus mòbils a mitjan segle XV, la nova tecnologia de la impremta s'escampa per Europa amb una rapidesa sorprenent. A la península Ibèrica, el primer llibre imprès és de 1474, a València. I, només tres anys després, Tortosa entra en escena. La ciutat és una de les cinc primeres de l'Estat a incorporar la impremta, juntament amb València, Barcelona, Saragossa i Sevilla. Un servei d'impressió que tindria de manera intermitent durant l'edat moderna, depenent també del context polític i econòmic.

La Festa del Renaixement de Tortosa, que se celebra fins

aquest diumenge, enguany està dedicada a les arts renaixentistes del segle XVI i es per això que durant uns dies previs s'han celebrat jornades historiogràfiques de la mà d'historiadors, per dotar de context i rigor l'esdeveniment, com la que ha ofert el doctor en Filologia i especialista en la història cultural i literària de l'època moderna a Tortosa Enric Querol.

Querol detalla que la primera obra impresa a la ciutat és la *Rudimenta Grammaticae* (1477), un manual de llatí destinat als estudiants, de la mà de dos impressors itinerants: Pere Brun i Nicolau Spindeler. «Eren impressors itinerants, anaven allà on pensaven que podien tindre mercat», apunta l'especialista.

La impremta del moment era una estructura sorprenentment transportable i portàtil, amb unes fustes que es podien traslladar en un carretó d'un lloc a un altre. La Tortosa de l'època, nus de comu-

La impremta del moment era una estructura portàtil que es traslladava

nicacions i ciutat de pes econòmic, esdevé un lloc idoni per fer-hi parada.

Querol recorda que la impremta es pot estudiar des de moltes vessants: «econòmica — és un negoci —, artística pels gra-

vats, com a plataforma de difusió, o literària». Però el motor principal és clar: imprimir allò que es vendrà. Manuals escolars, textos religiosos, romanços, estampes, oracions de sants, goigs... tot allò que assegurava sortida immediata.

Després de la primera obra, Tortosa torna a imprimir el 1482, quan el capítol de la catedral encarrega a Spindeler un breuari. No se n'ha conservat cap exemplar, però sí la documentació que acredita l'encàrrec i les cartes enviades als rectors perquè contribuïssin a la despesa. Segons Querol, podrien haver-se imprès uns 300 exemplars.

L'edició dels Costums

El següent gran nom és Arnau Guillem de Montpesat, que arriba a la ciutat cridat pel teòleg i escriptor Baltasar Sorio, enterrat a l'Església de Sant Domènec de Tortosa. Sorio vol imprimir dues obres pròpies i fa venir l'impressor des de València.

Aprofitant la seua presència, el Consell de la ciutat encarrega la primera edició impresa dels *Costums de Tortosa* (1539), un text jurídic fonamental. Se'n fan 121 exemplars, alguns dels quals s'han conservat perquè era un llibre valuós.

Després d'un llarg silenci, el 1622 arriba Jeroni Gil, un impressor vinculat al bisbe Lluís de

Tena, que volia imprimir les seues obres teològiques portant-hi el seu taller a Tortosa. La mort sobtada del bisbe frustra el projecte, però Gil continua treballant i publica obres per al mercat local i hispànic, com el *Libro de San Antonio de Padua* (1622). També destaca el llibre de Francesc Martorell *Historia de la antigua Hiberna* (1626).

Precisament, el punt d'inflexió arriba amb Francesc Martorell, que compra el taller de Gil el 1631. Martorell, un home polifacètic —mercader, músic, escriptor— converteix Tortosa en un centre editorial de primera línia, amb obres que arriben a tot arreu de l'Estat. Així, imprimeix obres de gran circulació, com les terceres comèdies de Tirso de Molina i textos primerencs de Francisco de Quevedo.

La prova de la seua reputació és contundent: «Un editor de Saragossa ve a Tortosa per a imprimir Tirso de Molina o Quevedo», valora Querol. Saragossa era un centre editorial potent; que un editor aragonès busqués Martorell demostra la solvència del taller tortosí.

La guerra ho atura tot

La Guerra dels Segadors estronca el dinamisme cultural i ho atura tot. El taller de Martorell, actiu fins al 1656, queda ofegat pel bloqueig comercial i la inestabilitat. Després, Tortosa no torna a tenir impremta fins al 1780.

Tenir un taller a la mateixa ciutat estimulava la creació literària

La presència d'una impremta és sempre un indicador de vitalitat cultural. Querol ho resumeix amb una idea poderosa: tenir un taller a la ciutat estimulava la creació literària. «Hi ha molta gent que tenia textos escrits, però no ho envien a Barcelona perquè no poden controlar el procés d'edició... Si tenen una impremta aquí, és molt més fàcil». I això genera un efecte multiplicador: quan algú publica, altres s'hi animen.

Tortosa va ser, així doncs, pionera i activa en la història de la impremta a la península. Va imprimir obres per estudiants, teologia, literatura popular, textos jurídics i obres de gran circulació hispànica. Va tenir períodes de llum i d'ombra, però sempre va mantenir un fil cultural que explica la seua importància en la història del llibre.